

שבת חול המועד סוכות תשפ"ו: הרב הלוי

1857. ברכת פתקא טבא: נאמר בזוהר שביום השביעי של חג הסוכות סיום הדין של העולם, ופתקים יוצאים מבית המלך וגבורות מתעוררות ומסתיימות ביום הזה (צו לא, ב). מטעם זה, נהגו לברך איש את רעהו 'פתקא טבא' מיום הכיפורים ועד הושענא רבה. על ידי התשובה יוכל למחוק בבכי את מה שנכתב עליו עד עתה, ואף שיש חתימה ניתן להטיבה. יש שהיו מאחלים בלשון: 'תטיב לכם החתימה'. וסימן לדבר: "וה' ברך את אברהם בכל" ב'ין כ'יפור ל'סוכות (גם אני אודך, רסב).

1858. הימים שבין יום הכיפורים לסוכות: ימים אלו ימי שמחה ואין אומרים בהם תחנון (שו"ע או"ח קלא, ז). המקובלים כתבו שקדושתם כימי חול המועד, והגד"א כתב שהם דומים במקצת ליום הכיפורים ולכן ינהג בהם ביראה ובכבוד. בתלמוד מבואר שבימים אלו חגגו את חנוכת בית ראשון, ועוד שבימים אלו עוסקים בני ישראל במצוות סוכה וארבעה מינים ומעשיים האלה מביאים את האדם שיזכור בדבקותו בהשם יתברך (זאת התורה, תשע"ו).

1345. נטילת ארבעת המינים: ייטול את הלולב וההדסים והערבות ביד ימין, ואת האתרוג ביד שמאל. יש אומרים שגם שמאלי ייטול את הלולב ביד ימין וכך נוהגים על פי הקבלה (שו"ע תרנא, ג), ויש אומרים ששמאלי ייטול את שלושת המינים ביד שמאל ואת האתרוג ביד ימין (רמ"א תרנא, ג). תקנו חכמים לברך לפני קיום המצווה: "על נטילת לולב" ובכדי שהברכה תהיה סמוכה לקיום המצווה, נוטלים לפני הברכה את ארבעת המינים אלא שאוחזים את האתרוג הפוך כשהפיטם כלפי מטה, ומיד בסיום הברכה הופכים את האתרוג ומנענעים את הלולב. אפשרות אחרת: לאחוז בעת הברכה את הלולב ההדס והערבה בלבד, ובסיום הברכה יצרף את האתרוג וינענע את כולם יחד (שו"ע תרנא, ה).

1859. דפנות קודם לסכך: לכתחילה יש לעשות את הדפנות של הסוכה ולאחר מכן לתת את הסכך למעלה. אם סיכך את הסוכה על ארבעה עמודים ואחר כך נתן את הדפנות, יש פוסלים משום שהוא 'תעשה ולא מן העשוי' שהסכך כאילו נעשה מאליו (לבוש תרלה), ויש מכשירים בדיעבד (ברכ"י תרלה, ב; חזו"ע סוכות, עמ' לח). לפענ"ד, לכתחילה יש לחוש להקדים את הדפנות לסכך, אך בריטב"א ובמין משמע שזה לא מעכב ובדיעבד זה כשר וניתן לברך על סוכה כזאת (הרב הלוי).

1860. סיכון בפרחים: הלכה היא, שהסכך צריך להיות מדבר הצומח מן הארץ, תלוש ואינו מקבל טומאה (שו"ע או"ח תרכט, א). בשמים לריח או פרחים ושושנים שהם לנוי ואינם מאכל אדם, אינם מקבל טומאה ומותר לסכך בהם (חזו"ע סוכות, עמ' כג).

1861. סוכת שלום: על הפסוק "כי יצפנני בסכה ביום רעה" שהסוכה מגינה מהמקטרגים ומהאויבים. ובזכות הסוכה יהיה שלום לרחוק ולקרוב, שיש להם מגן מהמקטרגים והאויבים. ועל פי זה יובן הפסוק: "ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום" כלומר, כשאתה מקיים הסוכה שנקראת 'שלום' אז וביתך שלום (אומר לציון, עמ' פו).

1862. ופרוס עלינו סוכת שלומך: הסוכה רומזת למדת האחדות והשלום, שהיא זכר לענני כבוד שבאו לישראל בזכות אהרן הכהן, ועל כל נקראת הסוכה 'סוכת שלום', ועל זה אנו מתפללים לקב"ה שנזכה למידת האחדות והשלום באומרנו: "ופרוס עלינו סוכת שלומך", והיינו שנזכה למידת השלום. ומה שאומרים אח"כ: "ותקננו בעצה טובה מלפניך", הכוונה שיתן לנו עצה טובה לפני יתברך כיצד לעשות שלום אמיתי בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו (אבני קודש, עמ' נו).

1864. בניית סוכה ברשות הרבים: נאמר בגמרא שהמסכך ברשות הרבים: ר"א פוסל וחכמים מכשירים (סוכה לא, א). יש אומרים שהכוונה שחכמים מכשירים בדיעבד (או"ז סוכה שב). יש אחרונים שאמרו שהסוכה היא גזולה, שלא כולם מוחלים, אמנם הסוכה כשירה בדיעבד אך אסור לברך בה 'לישב בסוכה' (מג"א תרלז, ג; שו"ע הרב תרלז, יא). מנגד יש אחרונים שאומרים שאפשר לברך ואין למחות במי שנוהג לעשות סוכתו ברה"ר שקרקע איננה גזולה, ועוד שהקרקע עתידה לחזור ושכך המנהג (א"ר תרלז, ד). בגלל המחלוקת יש אומרים שלא לברך על סוכה ברה"ר (כה"ח תרלז, ז), אלא אם כן עושה סוכתו ליד פתח ביתו (חזו"ע סוכות, עמ' נד). יש שהעידו שבירושלים קיבלו רשות מאת המושל על עשיית סוכה ואח"כ קיבלו בימי שלטון המנדט הבריטי ואף כיום מותר להקים סוכה ברה"ר, אם יש רשות מפרנסי העיר, אלא שיש להיזהר שלא להפריע להילוך הרבים (הליכות שלמה ז, יא). לפענ"ד, מן הסתם השלטונות מוחלים על בניית סוכה למשך שבעה ימים, בתנאי שזה לא מפריע להילוך הרבים ולא מסכן אותם בירידה לכביש וכדומה (הרב הלוי).

1865. חיילים ושומרים במצוות סוכה: שומרים אפילו של גינות פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה, שאם השומר יעשה סוכה יבואו הגנבים ויגנבו מצד אחר (שו"ע או"ח תרמ, י). כמו כן חיילים ושאר אנשי הביטחון העוסקים בשמירה ביום ובלילה, או היוצאים למאבקים פטורים מן הסוכה (חזו"ע סוכות, עמ' קצו). והסתפקו האחרונים האם יברכו ברכת 'לישב בסוכה' כשהם פטורים מן המצווה (שעה"צ תעה, לט), ודווקא כשעדיין לא עזב את המצווה שעוסק בה (משנה אחרונה תרמ), ולכן יש שאמרו שנראה שאם סילק ידו לגמרי מהמצווה שעוסק בה והלך לקיים מצוות סוכה יברך לישב בסוכה (פס"ת תרמ, יא). לפענ"ד, חייל יכול לברך על סוכה או על כל מצווה אחרת אפי' בעת שעוסק במצווה (הרב הלוי).

1866. חיבור האתרוג ללולב וניענועם יחד: לא התבהר בגמרא ובראשונים האם צריך לנענע את האתרוג יחד עם הלולב. ר' מנחם רקאנטי [מקובל מאיטליה] כתב שצריך לסמוך את האתרוג ללולב, והוא מספר על חלום שבו סופר סת"ם כתב שם ה' והרחיק את האות ה' האחרונה של שם ה' משלושת האותיות הראשונות, וכשר' מנחם ראה את הסופר נוטל לולב שלא ביחד עם האתרוג, הבין את החלום שכל ארבעת המינים מורים על שם ה' (ויקרא רבה אמור ט) וא"א להפריד את האתרוג משלושת המינים האחרים (בית יוסף תרנא). וכן נפסק בשלחן ערוך (או"ח תרנא, יא), וכל הנענועים אינם מעכבים, אף לא נענע רק הגביה את ד' המינים (משנ"ב תרנא, לט), ובאיזה דרך שנענע יצא בדיעבד (רמ"א שם).

1867. מקום האתרוג בעת ההקפות: בעת ההקפות של הלולב שעושים זכר למקדש, בד"כ מחזיקים בסידור והתעוררה השאלה האם יד ימין יכולה להחזיק את כל ארבעת המינים וביד שמאל יקח את הסידור, או שיחזיק את האתרוג ביד שמאל ואת הלולב ביד ימין? יש שדייקו שאם יכול לקחת את כל ארבעת המינים ביד ימין זה יותר עדיף, ועוד שדעת השלחן ערוך שאם נוטל כל ד' המינים ביד אחת יצא ידי חובה (גינת ורדים-גן המלך, קלח), יש אומרים שגם בהקפות צריך לאחוז את האתרוג ביד שמאל כדרך שהוא נוטל בעת הברכה (בא"ח ש"ר האזינו יד), ויש שהורו כך לכתחילה ולא מעיקר הדין (חזו"ע סוכות, עמ' שפו). מקובל להחזיק את הלולב בצד ימין ואת האתרוג בצד שמאל ולהצמיד אותם גם בעת ההקפות (הרב הלוי).

1863. מידת הביטחון והשמחה: השפת אמת ביאר שהסוכה היא מידת הביטחון בהש"ת, כמו שאמרו חז"ל: "צא מדירת קבע" (סוכה ב, א), שלא לבטוח בעושר ובנכסים, רק לבטוח בה', ולכן הוא זמן שמחתנו, כי אין שמחה כשמחת הבוטח בה' באמת (ברכת מועדך לחיים, עמ' קטו).

הלכה בהרחבה: ישיבה בסוכה בשמיני עצרת

שאלה שנשאלת מידי פעם, האם מותר לאכול בסוכה בשמיני עצרת? אחרי שמיני עצרת רשאי לאכול ואין בעיה שנראה כמוסיף על המצווה, אבל ביום שמיני עצרת יש בעיה שנראה כמוסיף (שו"ע או"ח תרס"ו). מי שבכל זאת רוצה לשבת בסוכה, ההצעה היא, לפסול את הסוכה, כלומר לעשות אור של ג"ט.

הבן איש חי לפרשת וזאת הברכה (ש"ד טז) כותב שיכול לאכול בסוכה כבר מזמן מנחה של שמיני עצרת שהרי כבר ניכר שאותו אדם לא מחבר את שמיני עצרת לחג הסוכות, לפענ"ד, ניתן להוסיף אפילו בליל שמיני עצרת, שאם אדם יקדש בביתו ויאכל שם כביצה פת או מזונות ואח"כ יחזור לסוכה, כיוון שאותו אדם לא חיבר בין שמחה תורה לסוכות אין נראה כמוסיף ובכך יחזור לסוכה מבלי לעבור על בל תוסיף.

שבת חול המועד סוכות: בסימן של אחדות

הגמרא (סוכה כז ע"ב) פירשה את הכתוב: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת. כיצד הדבר אפשרי? רק אם כל אחד ואחד מישראל דואג לתת מקום גם לחברו. כיוצא בזה נאמר בגמרא (סנהדרין כ ע"א): "אשה יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של רבי יהודה ברבי אלעאי, שהיו שיישה תלמידים מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה". דבר כזה יכול להיות, אך ורק אם כל אחד ואחד מהתלמידים דואג לכך שגם חברו יישאר מכוסה. כיצד מגיעים לרמה כזאת של אחדות ודאגה לזולת? תשובה לכך ניתן למצוא בגמרא בברכות (נו ע"ב). הגמרא שם אומרת: "שלושה שלומות הם: נהר, ציפור, קדירה". כלומר: אם מישוהו רואה בחלומו אחד משלושת הדברים הללו: נהר, ציפור, או קדירה - יצפה לשלום. יש לשים לב שהגמרא לא אמרה: שלושה חלומות הם, אלא שלושה שלומות הם, כי אלו שלושה סוגים של שלום.

א. קדירה - זהו שלום קר, שעניינו אי לוחמה. זהו סוג של "שלום אדיש", שהקדירה מסמלת, שלום בין האש שלמטה והמים שבפנים.

ב. ציפור - זהו מצב טוב יותר, של שלום חיובי, שבו כל אחד ואחד דואג גם לזולתו. אולם דא עקא, גם בשלום הזה יש שמירת מרחק בין הצדדים, ואולי גם תחושת עליונות.

ג. נהר - זהו השלום האידיאלי, שלום של התמזגות גמורה: "הנני נוטה אליה כנהר שלום" (ישעיה סו, יב). המים בכל העולם הם באותו גוון, בעלי אותו צבע ואותו טעם. למים יש את התכונה שהם מקבלים את צורתו של הכלי. יש כאן התבטלות מוחלטת, ענווה וזרימה מלמעלה למטה.

כאשר אנחנו אוגדים את ארבעת המינים ביחד, אנו מבקשים להביע את משאלת הלב שנזכה לשלום האידיאלי, כך שחרף ההבדלים החיצוניים - נהיה כולנו כאיש אחד בלב אחד. יש דבר מעניין בכותרות של הלכות ארבעת המינים בשולחן ערוך. הכותרת של סימן תרמ"ה היא "דיני לולב", הכותרת של סימן תרמ"ו היא "דיני הדס" והכותרת של סימן תרמ"ז היא "דיני ערבה". רק האתרוג יוצא מן הכלל, והכותרת של הסימן העוסק בהלכותיו היא: "דברים הפוסלים באתרוג", ללמדנו שאתרוג נשאר אתרוג גם אם הוא פסול! ישראל שחטא - ישראל הוא.

מאידך גיסא, הפוסקים דנים בשאלה מעניינת לגבי פסולי האתרוג והלולב. ההלכה קובעת שלולב עקום - פסול, כי עמוד השדרה חייב להיות ישר (שו"ע אורח חיים תרמה, ח), ובשו"ת הלכות קטנות (ברכא) כתב שאם היה הלולב עקום וישר אותו בכוח - כשר. לעומת זאת מצינו שאתרוג יבש - פסול (שו"ע אורח חיים תרמה, א), וגם אתרוג יבש שהוריד ממנו את החלק היבש בחול המועד - גם הוא נשאר פסול, אף על פי שנפסק להלכה שאתרוג חסר כשר בשאר הימים, לאחר היום הראשון (שו"ע ורמ"א אורח חיים תרמט, ה). והקשה השדי חמד (מערכת ל', כלל קמ"א, אות כ"ב), מדוע לולב עקום שיישר אותו כשר, ואילו אתרוג יבש שהוריד ממנו את החלק היבש נשאר בפסולו? ותיירץ שבאתרוג יש לפסול הקודם עקבות, מה שאין כן בלולב עקום שיישרו.

ייתכן שיש בכך רמז למי שמתבייש ביהדותו - שירים ראש ויתיישר! שיכיר בכך שגאוה יהודית היא תכונה חיובית! כידוע, ישראל שחטא ישראל הוא, וזאת בגלל שהמצב הפיך. בכל שלב יכול היהודי "לתפוש את עצמו בידיים", לזקוף את קומתו ולהתיישר. נזכור כולנו כי "כל האצבעות שייכות לכף יד אחת", ובכף יד אחת קמוצה נוכל להתגבר על כל הקשיים ולבנות ולהיבנות בארץ הזאת. בתקופה כזו של קיפול דגלים, של התכחשות ליהדותנו ולמורשתנו - חשוב שנשנן לעצמנו שהמצב הוא הפיך, וכל עוד הנר דולק, עדיין אפשר לתקן.